

Anmeldelser

FUGLE GUIDE

Tommy Dybbro. 192 sider med farvetegninger udført af Peter Hayman, indb. Udgivet af Politikens forlag i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening, 1982. Pris kr. 78,-.

I en pocket serie, hvor der tidligere er udkommet guides om vin, mad m.v., har en ny dansk fugleguide set dagens lys. Den er udgivet i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening, og henvender sig ifølge sin indledning især til den uerfarne fuglekigger.

Der er ingen systematik i guiden, bortset fra at man har forsøgt at placere arter der kan forveksles med hinanden sammen. Det gør den svær at bruge ved opslagsmetoden.

Der hvor guiden lever bedst op til sine intentioner er, som det står aftrykt på omslaget, ved at præsentere maxividen i miniformat. For at tage det sidste først, så er formatet smart. Guiden har nærmest checkhæfte-format, og er ideel at have liggende i lommen eller i handskerummet. Imidlertid er bogen kun limet i ryggen, og man kan frygte, at siderne vil begynde at falde ud efter de første feltture.

M.h.t. maxividen, så er det rigtigt at der gives en hulens masse – og ofte ganske interessante – informationer spredt over hvert eneste opslag i guiden. Nogle gange er det faktisk for meget, og siderne går hen og bliver rodede og forvirrende. Det skal nemlig harmonere med en af bogens andre intentioner, at have så mange illustrationer på så lidt plads som muligt. Ideen er at få så megen tekst som muligt ved siden af illustrationerne, så brugeren allerede der kan få forklaringen uden at skulle se i et specielt tekstafsnit. Jeg synes blot det er forvirrende, ikke mindst fordi man alt for ofte lades i tvivl om hvilken tekst der hører til hvilken tegning. Se f.eks. Snespurvene på side 48. Den gamle han har endda fået to modstridende tekster, hvoraf den ene tillige er forkert.

I nogle tilfælde er teksterne blevet byttet om, som f.eks. på side 120, hvor teksten til Kærløberens vinterdragt er blevet placeret over en tegning der skal illustrere Kærløberens bekkasinlignende udseende og omvendt. Tegningen til venstre må i øvrigt være en ungfugl.

Hvad angår selve illustrationerne, så er de af enormt svingende kvalitet, rækkende fra det fremragende til det håbløse. Farverne er desværre ikke for gode (de gule og grønne er mange steder kikset). Se f.eks. Grønrisikerne side 20, Silkehalerne side 64, Tyrkerduerne side 71, Hulduerne side 74 og Hvidbrystet præstekrave side 123.

Der er, som i de fleste andre felthåndbøger, mange småfejl (sjuskfejl) og nogle store fejl ved illustrationerne. Jeg skal kun nævne nogle få stykker. Gråsurvehannen på side 9 mangler i flugtstillingen

den grå overgump. På side 11 gør man meget ud af forskellen på Sump- og Fyrremejsernes størrelse og hovedform. Jeg synes at forskellene på illustrationerne er stærkt overdrevne. Langt mere anvendeligt er udstrækningen af »hagesmækken« hos de to arter, eller stemmerne som man ikke gør meget ud af. Hunnen hos Laplandsværtingen på side 46 mangler den brune nakkeplet. Den Gråstrubede Lappedykker er den nordamerikanske underart, og ungfuglehovedet er forkert. Rørvagtlerne på side 139 er så små, at de er ubrugelige, og stemmerne mangler desuden. Og sådan kunne der fortsættes.

Med hensyn til teksten, så er den overvejende let forståelig og brugbar. Den bærer dog alt for tydeligt præg af at være skrevet af en der ikke er feltornitolog. Man savner en større konsekvens med køns-, alders- og dragtangivelserne. Det er som sædvanligt værst ved vadefuglene og mågerne. Der er virkelig mange gentagelser i teksterne til illustrationerne, og det gør jo sit til at overskueligheden forsvinder.

Stemmer er der kun angivet ved et fåtal af arterne. Det synes jeg er meget beklageligt, bogens målgruppe taget i betragtning. De latinske navne er også udeladt (svenskerne tager dem med, ligesom stemmerne).

Ved næsten hver art, er der øverst en symbolrække, der viser hvor arten findes og dens status i Danmark. Det er en god ide, da det sparer en masse tekst. Symbolerne er i langt de fleste tilfælde korrekte, men der skal vel stå YT i stedet for T ved Hjejle, og lommer, storke, ugler og sumpfugle har ingen symboler.

Bogen er omarbejdet fra engelsk og derfor mangler der nogle arter som forekommer i Danmark men ikke i England, f.eks. Korttået træløber. En række arter er placeret under gennemgangen af sjældne gæster, selv om de efter danske forhold burde være placeret i den almindelige gennemgang, og omvendt. Dværghornugle burde have været byttet om med Perleugle. Dougallsterne med Rotverne og så fremdeles.

Bogen er en vaks og meget anvendelig lille guide, illustrationerne er gennemgående en fornøjelse, men på baggrund af de gode intentioner er jeg skuffet over de mange fejl.

Jørgen Bent Thomsen

KORTBOG OVER DANSKE FUGLELOKALITETER

Leif Schack-Nielsen. 176 sider, talrige kort og mange s/h fotos, indb. Dansk Ornitologisk Forening, København 1982. Pris kr. 189,-.

Efter flere års ventetid er guiden til de danske fuglelokaliteter endelig udkommet. Ideén var at DOF skulle udgive en praktisk og let tilgængelig kortbog, som kunne bruges af alle fugleinteresserede som guide til gode danske fuglelokaliteter. Der skulle kun medtages lokaliteter, som kunne tåle et vist besøgs-

tryk uden at fuglene blev forstyrret eller naturen i øvrigt led skade, og der skulle være offentlig adgang så fuglekiggerne ikke kom i konflikt med grundejere m.v.

Bogen følger i høj grad disse principper. For sammenlagt 169 fuglelokaliteter fordelt over hele landet, gives en kort beskrivelse af områdets beliggenhed, topografi og adgangsforhold, samt ikke mindst fugleliv. Tillige gives for en del lokaliteter supplerende oplysninger om andre seværdigheder samt relevant vejledende litteratur. Hertil et kort over hver lokalitet med de vigtigste adgangsveje, stier og observationspunkter indtegnede.

Bogen er trykt på godt papir og med holdbar indbinding, men personligt må jeg sige at indholdet er noget af en skuffelse. Generelt set er lokalitetsvalget og principperne i lokalitetsbeskrivelserne gode. Men kvaliteten lever ikke op til hvad man med rette kunne forvente af en sådan DOF-udgivelse. Lokalitetsbeskrivelserne er ofte mangelfulde og upræcise, og kortene mangler tilsvarende vigtige detaljer. En stikprøvegennemgang af en række af de lokaliteter jeg kender, afslørede mangler eller fejl ved op mod halvdelen. Ved Vest Stadil Fjord mangler den vigtigste observationspost overhovedet, nemlig Sidselsbjerg ved landevejen vest for fjorden. Her har klitvæsenet ovenikøbet anlagt en trappe og en observationsplatform på toppen af den 13 m høje klit, hvorfra man har perfekt udsigt over fjorden og de omgivende marker. Ved Felsted Kog mangler ligeledes den fineste post på Felsted Odde og ikke mindst fugletårnet nord for kogen! Ved Ulvedybet mangler vadeuglelokaliteten i østenden. Ved Flasken mangler stien og udsigten fra munden (der står endda en bæk til formålet), og tilsvarende eksempler kunne nævnes fra adskillige lokaliteter. I teksten mangler flere steder angivelse af at området er reservat, samt eksistensen af fugletavler m.v. Under omtalen af Glænø Vesterferd savner jeg en simpel oplysning om at man fra øen har umiddelbar udsigt til den ene af Danmarks tre store skarvkolonier! Kortene er mange steder overfønkede (landeveje og markveje har samme signatur, løv- og nåleskove ligeså) og enkelte direkte fejlagtige (forældede). Og så hedder Værnengene ikke »Værnengene«.

Lokalitetsvalget er med få undtagelser godt, selv om jeg savner en række lokaliteter. Hvorfor er Rubjerg Knude, Hirsholmene, Nørå Strand og Ishøj Strand ikke med, for at nævne nogle af de vigtigste mangler. I Vadehavet er en ligeegyldig lokalitet som Måde Enge medtaget, men ikke den fineste observationspost i hele vadehavet; nemlig »havnen« ved Sønderho på Fanø. Her har man en højvandsrasteplads med ofte mere end 100.000 fugle lige foran næsen.

Fuglefotografierne er alle taget af forfatteren selv, og selvfølgelig gode. Men placeringen af dem er lidt tilfældig og der er kun seks lokalitetsfotos fra de 169 lokaliteter. Man skulle nok tro at det var muligt at pynte en sådan bog med en lang række billeder af de pågældende lokaliteter *med fugle*.

Når denne kritik er afleveret, skal det gentages at bogens principper er gode, men man må håbe at de kommende udgaver forbedres væsentligt. Prisen er ikke billig, og DOF er ikke et hvilket som helst forlag, hvad udgivelse af fuglelitteratur angår!

Bogen distribueres af DOF-salg.

Mel

NATURFORHOLDENE I VEJLERNE

Hans Skotte Møller. En beskrivelse af udviklingen i det videnskabelige reservat Vejlerne i 1900-årene. 108 sider, 18 tabeller, 20 figurer, diverse appendices, fotos og vignetter, stort format, hft. Fredningsstyrelsen, Miljøministeriet, 1980. Pris kr. 50,-.

Nærværende arbejde er resultatet af et udredningsarbejde foretaget af en arbejdsgruppe i Fredningsstyrelsen, hvor det egentlige skrivebordsarbejde er foretaget af H. S. Møller. Rapporten indeholder oversigter over Vejlernes habitater (28 pp.), jagt, elledninger, tilgrænsende områder, ændringer i plante- og dyreliv (24 pp.), den rekreative udnyttelse samt oplysninger om juridiske bestemmelser vedr. Vejlernes drift, diverse landvæsenkommissionskendelser, fredningsdeklarationer og endvidere to appendices med oplysninger om salinitets- og vandstandsforhold.

Der er nu gået to år siden rapporten blev udgivet, men den er i dag så aktuel som ingensinde. Slagsmålet om Vejlerne er endnu ikke afsluttet. Lodsejerne med tilgrænsende jorder er utilfredse over den høje vandstand, og det »venstre-orienterede« amtsrådsudvalg for teknik og miljø i Viborg Amt følger trop. På den anden side står de naturinteresserede, ornitologer, nogle myndigheder o.a. I klemme sidder den enlige fredningsinspektør i Viborg Amt samt Vejlerjerne.

Forholdene i Vejlerne er ret ukendte, når man blot går få årtier tilbage i tiden. Her udgør fuglene langt det bedste barometer for tingenes tilstand. Regelmæssige optællinger er desværre en mangelvare. Ialt er der blevet talt i 5 (fem!) kortere perioder frem til begyndelsen af 1970'erne, det hele indledt af Vagn Holstein i 1928. Fugleobservationerne er overskueligt og oversigtligt opstillet, og områdets store værdi både nationalt og internationalt træder frem ved en gennemlæsning. Går man over til andre klasser af dyr eller til planterne, er den indsamlede viden meget begrænset, men dette viser blot, at fugleregistreringer i sådanne sammenhænge er meget vigtige.

De foreslåede nyetableringer af publikumsfaciliteter er lidt af en ønskedrøm for fuglefolket. Det hele ligner næsten en række oplagte beskæftigelsesarbejder? Samtidig kan en etablering tage lidt af brodden af den megen snak om reservater for reservaternes skyld.

Rapportens forfatter foreslår øgede ressourcer til forskning i området, også ud over den allerede eksisterende ornitologiske aktivitet. Det omfattende rørskår, fiskeriet og jagten i området bør undersøges og vurderes. Ikke mindst vandstandsforholdene er til debat. Vandstandens betydning for flora og sedimentation står på tapetet i en kommende rapport fra Fredningsstyrelsen. Bogen indeholder ikke de skrappe kommentarer, men de kan også for alle parter vedkommende læses i avisernes spalter. Der er dog næppe tvivl om, at Vejlerne med herværende arbejde har fået en fortaler.

Alle, der regelmæssigt kommer forbi Bygholm Vejle eller en af de andre lokaliteter, bør have rapporten stående i reolen.

Bogen kan købes hos DOF-salg.

Anders Pape Møller

FUGLE I NATUREN SØ OG Å, MOSE OG MARK

Lars Jonsson. 133 sider, talrige farveplancer, 113 udbredelseskort, indb. Oversat fra svensk af Poul Hald-Mortensen. Gyldendal 1978.

FUGLE I NATUREN FJELD OG FJELDSKOV

Lars Jonsson. 132 sider, talrige farveplancer, 90 udbredelseskort, indb. Oversat fra svensk af Jakob Sunesen. Gyldendal 1979.

FUGLENE I MIDDELHAVSLANDENE OG ALPERNE

Lars Jonsson. 160 sider, talrige farveplancer, 152 udbredelseskort, indb. Oversat fra svensk af Jakob Sunesen. Gyldendal 1982. Pris kr. 78,-.

Lars Jonssons fem-bindts værk om Europas fugle er hermed afsluttet. De to første bind blev anmeldt i DOFT 72: 71-72 (1978), hvorfor nærværende anmeldelse vil koncentrere sig om de tre sidste bind samt give en samlet vurdering af hele serien.

Mens det sidste bind fremstår som en selvstændig udgivelse, er de fire første bind udkommet som en del af den stort anlagte serie »Gyldendals grønne håndbøger« (men åbenbart mindre succesrige serie, idet disse bind gennem nogen tid har været solgt til blot 19,50 kr. pr. stk.

Grundsystemet i samtlige fem bøger er opslag, hvor en til flere arter omtales i tekst med udbredelseskort overfor farveillustrationerne. Dertil er hvert enkelt bind forsynet med en indledning, der knytter sig til det følgende artsudvalg. Modsat de systematisk opbyggede flethåndbøger har L. J. valgt at gruppere fuglene efter deres biotopstilknytning. Da der *ikke* er skarpe afgrænsninger ved alle arters biotopvalg, medfører dette uvilkårlig visse begrænsninger.

Først og fremmest er udgangspunktet nordeuropæisk (LJ er svensker), hvorfor serien må afsluttes med et »opsamlingsbind« om »Middelhavslandene og Alperne«, hvor biotopsinddelingen fuldstændig er forladt. Dernæst må arter med alsidige biotopskrav enten puttes ind i flere bind (f.eks. er Stenpikkeren illustreret i tre bind) eller illustreres i et bind og blot nævnes i andre som muligt forekommende (f.eks. er Torn- og Gærdesangeren kun illustreret i bindet om »Skov, park og have«, mens man må lede forgæves i »Sø og å, mose og mark«-bindet). Dette gør bøgernes anvendelse som felthåndbøger for nybegynderen tvivlsom. Endelig er en række mere eller mindre regelmæssige gæster til Europa overhovedet ikke illustreret, f.eks. de sibiriske løvsangere.

Biotopsinddelingen giver dog den store fordel, at der bliver mere plads til illustrationerne af hver art (som regel 1-3 arter pr. opslag). Og derved er den mere erfarne ornitolog næsten helt ved at glemme den førnævnte kritik. LJ's tegninger er nemlig i absolut særklasse. Med en kunstnerisk overlegenhed er hver enkelt art illustreret med en sans for detaljen, der nogen gange næsten tager pusten fra en. Det hører til undtagelsen, at der kun er vist én tegning af en art. Hvor det er relevant er fuglene illustreret i sommer- og vinterdragter, i fældning, i ungfugledragter, han- og hundragter, af og til med angivelse af raceforskelle m.v. Samtidig er der ved især ikke-spurvefugle illustrationer af både siddende/svømmende og flyvende fugle. Modsat de gængse felthåndbøger med skematisk opbyggede plancher, hvor arterne er opmarcheret i ens positurer, har LJ formået at vise hver art i netop dens egen karakteristiske fremtoning. Der er ingen tvivl om, at Jonsson har *set* »sine fugle«, man fristes til at tilføje, at endelig har en feltornitolog evnet at formidle sin viden.

Illustrationerne er naturligvis ikke uden fejl. De to første bind vikrer ikke så gennemførte og sikre som de senere. LJ erkender selv dette og præsterer i flere tilfælde forbedrede tegninger af visse arter i de senere bind. Men i betragtning af hvilken pionerindsats mange af ungfugle- og ikke-ungfugledragterne reelt er udtryk for, er fejlene forbavsende få og ovre i småtingsafdelingen.

Teksten til hver art bygger i vid udstrækning også på LJ's personlige iagttagelser, men dog er generel information inddraget, således at i hvert fald levested, opførsel, illustrationerne og stemmerne får nogle ord med på vejen for hver art. Som et supplement til de originale illustrationer synes jeg teksten fungerer, men den kunne absolut med fordel være gjort mere ensartet og fuldstændig.

Udbredelseskortene er især baseret på diverse mere eller mindre ajourførte oversigtsværker, hvorfor pålideligheden varierer meget. Nordvesteuropa er således pålideligt illustreret, mens de mere marginale egne (især det østlige Middelhav) er meget skematisk.

For det senest udkomne bind, har det været muligt at sammenholde teksten med det originale svenske

forlæg. Dette viser en meget loyal og direkte oversættelse, der dog af og til resulterer i lidt »svanske« sætningsbygninger. I de fire første bind er teksten ved visse arter på usystematisk vis – og dermed af tvivlsom værdi – forsynet med korte bemærkninger om artens aktuelle status i Danmark. I »Middelhavs«-bindet er enkelte marginalt forekommende arter forsynet med andre danske navne end dem der dukkede op i den danske oversættelse af Fitter et al. (1972) »Fuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten«. F.eks. er Toplettet Lærke blevet til Østlig Kalendarlærke, Sorthovedet Tchagra til Hvidbrynet Kratskade. Det ville være rart med ensartethed. (Hvad blev der egentlig af det hedengange navneudvalgs arbejde??).

Der er foretaget en enkelt systematisk ændring i den danske oversættelse af »Middelhavs«-bindet, idet de to Bulbiller er slået sammen til en art. En noget vilkårlig ændring der går imod den systematik, der i øvrigt følges i værkets opbygning?

Sammenfattende om værkets anvendelighed kan det konkluderes: Biotops-inddelingen og detaljerigheden gør det *ikke* velegnet for nybegynderen (hvorimod de fire første bind som supplement til en af de gængse felthåndbøger er yderst oplysende). For de rejselystne er »Fjeld og fjeldskov« en naturlig del af udstyrningen for Laplands-fareren og »Middelhavslandene og Alperne« bør ikke mangle som uvurdelig tillæg til en normal felthåndbog for den der agter sig sydpå (selvom bindet ikke er komplet mht. Nordafrika og Mellemøsten). Generelt må det samlede værk betegnes som en guldgrube for enhver feltornitolog, der arbejder seriøst med at udvide og cementere sit artskenndskab, og som ønsker yderligere at anvendeliggøre sine notater v.h.j.a. aldersangivelser m.v.

Og mens man således kan glædes over dette højst originale og banebrydende værk over europæiske fugles feltkendetegn, må man inderligt håbe, at LJ fortsætter med at udvikle sin tegnekunst, således vi også får det samlede, *systematiske* illustrationsværk om Europas fugle.

Uffe Gjør Sørensen

NORSK ORNITOLOGISK HISTORIE

Jon Suul (red.). Norsk ornitologisk Forening 1957-1982. 168 sider, talrige illustrationer, s/h fotos m.v. Norsk. orn. Foren., Trondheim. Pris indb. og Guldtryk N.kr. 162,- hft. N.kr. 112,-.

NOF er 25 år. Selv om foreningen ikke kan konkurrere med DOF hverken hvad alder, medlemstal eller budget angår, har den dog overgået DOF på et felt: Den har præsteret at markere jubilæet med en rigtig bog. 168 smukt producerede sider norsk ornitologihistorie.

Ønsket om en norsk ornitologisk forening blev første gang udtalt i 1920 af konservator H. T. Schaanning. Landets få fugleinteresserede sad spredt rundt om i landet, tit uden kontakt med ligesindede.

Schaanning fik samlet 73 af dem, og udgav Norsk Ornithologisk Tidsskrift, som i de nærmeste år dominerede som samlingspunkt og udgiftspost. Men der var få om at trække læsset. I 1935 udkom tidsskriftets fjerde og sidste bind. Først i 1957 blev NOF genskabt. Udad viser foreningen sit ansigt gennem medlemsbladene Vår Fuglefauna for det lettere stof, og Cinclus for det mere videnskabelige. Men ligesom hvad DOF angår, har andre aktiviteter overtaget pladsen som det egentlige fællesskab. Det er især naturværnarbejdet.

Bogens egentlige foreningshistoriske dele er kortfattede: 10 sider om de to NOF-epoker, otte sider om den nuværende NOF's organisation, og fem sider om en lokalafdelings udvikling.

Ellers har de 19 forfattere i sandhed sørget for alsidighed i indholdet. Vi får et bredt billede af fuglene i det norske samfund. Deres plads i kulturen, deres betydning som udnytbare naturressourcer, og deres skiftende stilling i lovgivningen. Særlig morsomt, fra dansk synsvinkel, kan det måske være at læse om hvordan Ederfuglen, som kydes i tonsvis i vore egne farvande, i egnene opunder polarkredsen er blevet plejet som et rent husdyr gennem mindst 500 år. (Men så gav en god ederudskyne også lige så mange penge som tre køer!).

Der er adskillige kapitler om pionererne. F.eks. en fornøjelig nyopdaget ornitologisk skildring fra en 1700-tals præsts hånd. Selvsagt er R. Collett omtalt, både som den klassiske udforsker af Norges fuglefauna og som Norges første fuglefotograf. Vi møder vor egen tids ledende norske ornitologer, mest i selvbiografiske tilbageblik. Edvard Barth og Svein Haf-torn beretter om, hvordan de hver især revolutionerede feltarbejdet, henholdsvis med udviklingen af det første udstyr til automatisk registrering af redetemperatur, og med avanceret teknik for overvågning af aktiviteterne i redekasser.

Alsidigheden til trods er der mangler. Hvis jeg skulle tage indholdet bogstaveligt, måtte jeg konkludere, at 1700-tallets ornitolog var præst, 1900-tallets forsker. Ornitologi fremtræder som et privilegium for statsansatte. Bogen er blevet en scene for den lille flok, som kan have fugle hobbyen som arbejde. De menige foreningsmedlemmer og alt det mindre perfekte, men dog formidable arbejde de udfører, mangler.

Dette er selvsagt ikke skrevet som noget surt opstød mod de personer som beskriver deres forgængeres og deres egne livsværk. Men det står for mig som en fatal svigt i dispositionen af en forenings jubilæumsskrift, at man glemmer det menige medlem. Hvilken rolle har han haft i foreningen? Kommer hans inspiration og ideer fra oven – fra de få fagfolk? Eller kan nyskabelse måske også komme nede fra græsrodderne? Hvordan og hvorfor udvikler en forening sig fra en spredt gruppe enkeltpersoner med fælles lidenskab, til en tusindtallig skare med fælles visioner? Det kan vi desværre ikke læse om i NOF's jubilæumsbog.

VOGELWELT SCHLESWIG-HOLSTEINS Volker Looft und Günther Busche. Bd. 2 Greifvögel. 199 sider, mange sort-hvide fotos og farvefotos, tabeller og figurer, stort format, indb. OAG Schriftenvertrieb K. Puchstein, Kurhausstr. 27, 2360 Bad Segeberg. Pris DM 35.

Bind 2 omfatter rovfuglene, hvoraf 25 arter behandles. Værket, med en medarbejderstab på 12 personer, er et forbilledligt avifaunistisk arbejde. Bind 1 er anmeldt i DOFT 72 s. 72, 1978. Bind 2 indeholder indledende afsnit om rovfuglebeskyttelse og bekæmpelse i Schleswig-Holsten, rovfugles belastning med miljøgifte, artsgennemgang, tabel-bilag og litteraturliste. Under artsgennemgangen behandles udbredelse, bestandsændringer, bestandsstørrelser, forekomsttider og -steder, og for de sjældnere arter nævnes de enkelte fund. Hovedvægten er lagt på de ynglende og almindeligt forekommende træk- og vintergæster, med en omhyggelig, til tider yderst omhyggelig, behandling af biotops-habitatsvalg, ynglebiologi, bestandstæthed-udvikling, forplantning, trækforhold, vinter- og sommerforekomster. Der præsenteres et væld af rådata og hypoteser, forholdsvis let tilgængeligt i tabel- og oversigtskortform.

Bogens absolut mest anbefalelsesværdige afsnit omhandler Musvåge og Duehøg fremlægges på 40 sider + bilag. Det er et vægtigt materiale, indsamlet fra midten af 1960-erne og frem til slutningen af 1970-erne. Også afsnittene om Havørn, Rød- og Sort Glente og Hedehøg bærer præg af, at forfatterne har haft et indgående kendskab til de pågældende arters forekomst. De øvrige ynglende arter er væsentligt svagere beskrevet. Af international interesse er resultaterne af rovfugleundersøgelser omkring Schleswig, i hvilke Volker Looft deltog. I en undersøgelse af musvågeforekomsternes sammenhæng med markmusbestandene samt afskydningstal for Hare og Fasan i Sorge-området, lykkes det på overbevisende måde at sandsynliggøre, at Musvågens prædation ikke har indflydelse på jagtudbyttet. Analysen viser en tydelig sammenhæng mellem antal Markmus og æglæggende Musvåger, men er problematisk, idet den intet oplyser om totalbestandens størrelse, men kun dens forplantningsevne de enkelte år. Schleswig-området er ikke særligt repræsentativt for den Cimbriske halvø som helhed p.g.a. dets lave beliggenhed og ringe skovareal. Forfatterne illustrerer rovfuglenes fødevalg med tabeller over føderester fundet nær reder og sammenhængen mellem Duehøgens udbredelse og udbredelsen af andre rovfugle samt kragefugle. Opgørelserne over rovfuglenes forplantningsevne indeholder imponerende mængder af data af såvel æg- som ungekuld.

Værket er et glimrende eksempel på amatørornitologi når den er bedst. De metodiske svagheder og for visse arter begrænsede data, som værket ved en kritisk gennemgang viser sig at have, er uundgåelige i et

pionerarbejde af denne karakter og skyldes de manglende muligheder, som vi amatører har netop i arbejdet med rovfugle. For at nå 'op på et niveau, som f.eks. Newtons arbejder er udtryk for, kræves helt anderledes indsats af viden, manpower og teknologi.

Per Bomholt

GULLS: A GUIDE TO IDENTIFICATION P. J. Grant. 280 sider med talrige tegninger af forfatteren, kort samt 376 sort-hvide fotografier, indb. T. & A. D. Poyser, Ltd., Staffords-hire, England, 1982 Pris: £ 12 net.

Arts- og aldersbestemmelse af måger i felten må generelt betragtes som et meget kompliceret problem, hvor især de mange mellemdragter fra juv. til ad. kan volde selv erfarne feltornitologer besvær. Eksempelvis optræder Sølvmågen i ni forskellige dragter, som er mere eller mindre erkendbare i felten, og hertil kommer yderligere forskellige racevariationer. I de gængse felthåndbøger er dette emne normalt meget overfladisk behandlet og desværre ofte fyldt med fejl, efterladende den interesserede iagttagere med dårlige muligheder for at kontrollere sine bestemmelser på et pålideligt grundlag.

Med denne bog stiller situationen sig helt anderledes, da der med den bliver mulighed for virkelig at gå i dybden med problemerne. På mange måder ligner bogen i opbygning og layout Porters m.fl.: Flight Identification of European Raptors, som er blevet velkendt og skattet blandt alle Europas feltornitologer. Bogen er baseret på en artikelserie om feltbestemmelse af Vestpalæarktiske måger, som forfatteren publicerede i British Birds 1978-81. Teksten er dog blevet udvidet, ligesom tegningerne er blevet forbedret og over 170 nye fotografier er tilføjet.

For at give læseren den nødvendige baggrund for at forstå de mange dragtvariationer og den hertil anvendte terminologi, indledes bogen med en generel omtale af aldersudvikling, fældning, fjerslitage, kønsforskelle og topografi hos måger.

De 23 behandlede Vestpalæarktiske mågearter (over halvdelen af verdens mågearter) er inddelt i fem grupper efter feltornitologiske kriterier. For hver gruppe gives først en sammenlignende indføring i de væsentligste kendetegn, suppleret med et skema over vigtige mål og tegninger af gruppens arter i 1. vinterdragt. Dernæst omtales de enkelte arters kendetegn udførligt ved en systematisk, meget overskuelig gennemgang af dragtudviklingen fra juv. til ad. og illustreret ved hjælp af en række flugttegninger. For hver art vises endvidere et kort over artens verdensudbredelse.

Sidste del af bogen indeholder talrige fotografier af samtlige arter i næsten alle forekommende dragter, og supplerer på aldeles fremragende måde tekst og tegninger.

Resultatet er blevet en særdeles instruktiv og for-

brugervenlig håndbog om dette vanskelige emne. Teksten er udførlig og klar. Tegningerne vellignende omend teknikken svigter lidt ved gengivelsen af især første artsgruppe. Fotografierne er meget instruktive og næsten uden undtagelse af høj standard.

Uden at fordybe mig i detaljer savner jeg kun en mere indgående omtale, og især fotos, af de ikke helt sjældne atypiske individer, som optræder hos flere mågearter, og som absolut kan volde problemer under feltbestemmelse. Jeg tænker specielt på leucistiske og albinistiske individer, hvor forvekslingsmuligheder med f.eks. Gråmåge, Hvidvinget Måge og Ismåge er nærliggende. Men mon ikke der i kommende udgaver vil ske tilføjelser på dette område?

Bogen kan stærkt anbefales og er uundværlig for alle som interesserer sig for mågebestemmelse.

Knud Pedersen

WADERS

W. G. Hale. 320 sider, 73 figurer, 33 tabeller, 48 s/h fotos, indb. Collins 1980. Pris: £ 9,50.

Forlaget Collins har med den 65. bog i serien *New Naturalist* behandlet vadefuglene. Som forfatter har forlaget fået en af Englands dygtige kendere på området, professor W. G. Hale. Endskønt specialist i springhaler har interessen for vadefugle optaget ham siden barnsben. Særligt er Rødben hans yndling, og Hale har blandt andet fremkommet med en omfattende revision af artens taxonomi.

Forfatteren berører i bogen stort set alle emner inden for vadefuglenes biologi. Bogen starter med korte omtaler af de tolv inddelte familier, mens de følgende tolv kapitler omhandler emnerne: biotopvalg og tilpasning, arternes geografiske variation, udviklingshistorie og ændringer i udbredelsesmønstre, ynglebiologi, træk, økologi i overvintringsområderne, højvandsrasteplasser, fældning, fødeøkologi, energibalance, dødelighed og udvikling, fødeområdernes bæreevne samt beskyttelsesforhold. Bogen slutter af med to appendix: check-list over de 202 vadefuglearter og forekomst af sjældne arter på de Britiske Øer.

Mange af emnerne overlapper imidlertid hinanden, og det er uundgåeligt, at teksten indeholder mange gentagelser. Styrken i bogen er, at vadefuglene placeres i de økologiske systemer, hvor den gensidige påvirkning: miljø – vadefugl(-population) er grundigt behandlet. Tillige lægger forfatteren stor vægt på de økologiske forhold der påvirker arktiske bestande sammenlignet med påvirkninger på bestandene i vor tempererede klimazone.

Hale har til opgaven benyttet en omfangsrig litteratur; ikke mindre end 255 arbejder er citeret. Ind imellem suppleres litteraturen med egne iagttagelser – specielt af Rødben og vadefugletaxonomi. Oplysningerne kommenteres og analyseres løbende. Hale bevæger sig derved ind i mange kontroversielle spørgsmål vedr. systematik, hvilke faktorer der er begrænsende for bestandene i og uden for yngletiden,

bæreevne og territoriets betydning. Bogen giver således et bidrag i den løbende debat om disse emner, selv om det sidste ord dermed endnu ikke er sagt.

Bogen kan varmt anbefales alle, der interesserer sig for vadefugle. Hale's diskussion er værd at notere sig og hans inspirerende behandling af emnerne må stimulere interessen for dem. Det gælder f.eks. om fældning og taxonomi, der ellers kun har få dyrkere herhjemme. For dem, der ønsker et bredt kendskab til litteraturen om vadefuglene, er de mange henvisninger til den en god indgangsvinkel. Bogen er i det hele taget en værdifuld inspirationskilde.

Mogens Hansen

GREENSHANKS

Desmond and Maimie Nethersole-Thompson. 275 sider, 4 farvetavler, 19 s/h fotos, talrige s/h tegninger, figurer og tabeller, indb. T & A D Poyser, Berkhamsted 1979. pris £ 8,80.

Greenshanks er afløseren for den i 1951 publicerede monografi, *The greenshank*. Siden »førsteudgaven« er der sket meget. Opfindelsen af sonagrafen har f.eks. gjort det muligt at afbilde Hvidklirens lyde, ligesom langtidstudier over individuelle Hvidklirer har givet nye oplysninger om en række ynglebiologiske forhold. En række specialister har endelig givet diverse bidrag i småafsnit bogen igennem.

Monografien gør en del ud af omstændighederne hvorunder feltarbejdet blev udført, habitatens natur, eftersøgning af reder og arbejdet med de enkelte individer. Et nyt og stærkt udvidet afsnit om lydene fortjener særlig omtale, dels fordi det er resultatet af et meget omfattende arbejde med at optage alle Hvidklirens mere end 30 forskellige stemmer, og dels fordi de fleste af lydene er afbildet på sonagrammer. Kun få andre fuglemonografier kan præstere noget tilsvarende. Der opgives desværre ingen fysiske mål for de enkelte lydtyper, men sonagrammerne viser typiske repræsentanter.

Ellers indeholder bogen alt, hvad man kan ønske sig af en monografi. Der er afsnit om populationsforhold, territorialitet, kurtisering, kampadfærd, ynglestrategier, reder, kuld størrelser, rugning, unger, fouragering m.m. Særskilt opgives en række data for indholdet af diverse fødebyr i indsamlet afføring.

Bogen indeholder en fyldig litteraturliste samt en række tabeller over bestandstætheder, kuld størrelser, klækkesucces, stedfasthed, læggesæson, ægstørrelser og -vægt. Endelig er der en række appendix' om diverse ynglebiologiske specialobservationer, tilbagemeldinger af ringmærkede fugle samt Hvidklirens parasitter og disses livscyklus. Bogen slutter med et godt index.

Alt i alt en meget omfattende monografi, som indeholder data der ellers kun sjældent er plads til. Utroligt men herligt at nogen vil trykke og udgive dem. Bogen er fortalt i et levende sprog og illustreret

med såvel fotos i sorthvid som med tegninger og farvetavler. Hvis man ellers ynder Nethersole-Thompsons bredt fortællende facon, og i øvrigt kan bære over med, at han af og til er lidt hurtigt ude med fortolkninger af specielt adfærdsdata, er her en rigtig lækkerbidsken for boghylden.

Torben Dabelsteen

AFRICAN HANDBOOK OF BIRDS

C. W. Mackworth-Praed & C. H. B. Grant 1980 & 1981. Series I. Birds of Eastern and north Eastern Africa. Vols 1 & 2. Vol. 1. Pp. 836 + index. Vol. 2. Pp. 1113 + index. Ialt 96 farvetavler, Series 2. Birds of the Southern Third of Africa, Vols 1 & 2. Vol. 1. Pp. 661 + index. Vol. 2. Pp. 712 + index. Ialt 76 farvetavler. Series 3 Birds of West Central and Western Africa, Vols 1 & 2. Vol. 1 Pp. 639 + index. Vol. 2. Pp. 774 + index. Ialt 93 farvetavler. Longman, London. Pris pr. bind ca. kr. 500.

Med genoptrykningen i begyndelsen af 1981 af de to bind omhandlende det vestlige Afrikas fugle, er hele Praed & Grants seks-binds værk om fuglene i Afrika syd for Sahara atter tilgængeligt. Det store værk er som hidtil opdelt i tre dele. Series I dækker området fra Sudan i nord, landene øst for Zaire og Zambia til og med den nordlige del af Mozambique. Series II dækker det sydlige Afrika nordpå til en linje omtrent svarende til Zaires sydgrænse og Series III det resterende Central- og Vestafrika. Hver Series er igen opdelt i to bind hvor bd. 1 omhandler familierne undtagen spurvefuglene og bd. 2 spurvefuglene. Hver Series indledes med en række korte afsnit om områdets topografi, klima og vegetation ligesom det forklares hvilken nomenklatur der er anvendt. Herefter følger en systematisk gennemgang af samtlige arter for hvert område. Hver familie indledes med en bestemmelsesnøgle, men da den i reglen går på karakterer, der kun kan afgøres når man har fuglen i hånden (f.eks. vingelængden), er de af liden anvendelighed til feltbrug.

Teksten er for hver art opdelt i afsnit om de artskaraktéristiske kendetegn, den totale udbredelse, udbredelsen indenfor den behandlede region, habitat, rede og æg, ynglefund samt stemme. I de tilfælde hvor der er flere racer, er der en selvstændig omtale af hver af disse. Hver arts og races udbredelse er desuden anført på et kort i tekstens margin. Næsten samtlige arter er illustreret på en af de mange farveplancher, der findes gennem værket, og de få der mangler, er med meget få undtagelser gengivet med en stregtegnig ud for teksten.

Desværre er det ikke en ny revideret udgave af Praed & Grant der nu har set dagens lys. Bortset fra et kort der viser ændringerne i de politiske grænser samt nogle biografiske noter om de to forfattere, er

det et uændret optryk af tidligere udgaver fra 1957-73. (Tidl. anmeldt i DOFT 57:77, 1963; 58:143, 1964; 65:87-88, 1971; 68:77-78, 1974). Der er således selv for de nyeste bind tale om optryk af henvend ti år gamle bøger, og det er værkets største svaghed. Kendskabet til de afrikanske fugle er vokset så meget i de seneste år, at oplysningerne om især yngleforhold og udbredelse ofte er helt utidssvarende, og som egentlig håndbog over Afrikas fugle er tiden klart løbet fra Praed & Grant. Siden begyndelsen af halvfjerdsenerne er der imidlertid udkommet en hel række bøger der på mere regionalt plan netop behandler fuglenes udbredelse og status og derfor kan bruges som supplement til Praed & Grant. Jeg tænker på f.eks. Benson et al., *The Birds of Zambia*, 1973; Benson & Benson, *The Birds of Malawi*, 1977; Jensen & Kirkeby, *The Birds of the Gambia*, 1980 og Brittoon (ed.), *Birds of East Africa*, 1980. Endelig er første bind i en ny fire-binds serie om Afrikas fugle netop udkommet: Brown, Urban & Newman, *The Birds of Africa Vol. 1*, 1982 (dette bind dækker familierne til og med rovfuglene i hele Afrika). Med en opbygning og en grundighed i teksten der nærmest kan sammenlignes med Cramp et al., *Handbook of the Birds of Europe, The Middle East and North Africa*, er der ingen tvivl om, at når alle bind engang i slutningen af 1980'erne er på markedet vil det blive håndbogen over Afrikas fugle (anmeldes i næste nr. af DOFT).

Set som bestemmelsværk stiller tingene sig imidlertid anderledes. Praed & Grant er stadig det eneste værk der medtager samtlige Afrikas fuglearter og samtidig indeholder beskrivelser af alle racer. Forlaget Collins har ganske vist i de seneste år udgivet en række field-guides der dækker omtrent de samme områder som de enkelte Series af Praed & Grant. Fælles for dem er imidlertid den alvorlige ulempe, at hovedvægten i både tekst og illustrationer er lagt på de iøjnefaldende og almindelige arter, hvorimod de vanskelige og sjældne enten kun er nævnt ganske kort i teksten eller helt er udeladt – de er med andre ord ikke komplette. Det er Praed & Grant, så selv om især plancherne af rovfugle og vadefugle ikke har den standart vi kender fra nyere bestemmelsværker over f.eks. europæiske fugle, og selv om mange af småfuglene på plancherne er gengivet meget småt, er og bliver Praed & Grant bestemmelsværket for den ornitholog, der vil have mulighed for at bestemme alle de afrikanske fugle. Kun over det sydlige Afrika findes et egentligt alternativ til Praed & Grant, nemlig Roberts *Birds of South Africa*, der dog dækker et mindre geografisk område og bl.a. ikke medtager Zambia. I den nyeste udgave fra 1980 er tilføjet en række nye og aldeles fremragende plancher af bl.a. rovfuglene og man har desuden forstørret de resterende plancher uden at ændre bogens format, ved at udelade en hvid margin om illustrationerne – en fremgangsmåde man kun kan ærgre sig over Longman ikke benyttede sig af ved genoptrykningen af Praed & Grant. Roberts er opbygget efter stort set samme princip som Praed & Grant, blot er omtalen

af de enkelte racer væsentlig mere kortfattet, til gengæld har man kunnet nøjes med kun et bind. De generelt bedre illustrationer, den mere tidsvarende tekst og måske ikke mindst prisen (Roberts koster under halvdelen af et bind af Praed & Grant) gør nok Roberts til et særdeles attraktivt alternativ, hvis man skal på fugletur til Sydafrika, men mange ornithologer andre steder i Afrika har også Roberts med i felten, alene på grund af de gode rovfugletegninger.

Sammenfattende vil jeg mene, at som egentlig håndbog i Afrikas fugle må Praed & Grant idag betragtes som forældet, men for ornithologen der ikke vil være tilfreds med en fuglebog der kun medtager de almindeligste fugle, er Praed & Grant stadig feltbestemmelsesværket.

Flemming P. Jensen

INTERNATIONAL SWAN SYMPOSIUM
G. V. T. Matthews and M. Smart (eds.). Proceedings Second International Swan Symposium, Sapporo, Japan 21-22 February 1980. 396 sider, talrige figurer og tabeller, hft. International Waterfowl Research Bureau, Slimbridge, Glos., England. Pris £ 8,-.

I 1980 afholdt IWRB sit andet symposium vedrørende svaner. Publikationen indeholder de fleste af foredragene (alt 54).

Udbredelse og antal: Fem artikler giver oplysning om svanerne i Japan. Vinterbestanden er 15.000 fugle, hvoraf mindst $\frac{2}{3}$ er Sangsvaner, resten Pibesvaner. Disse overvintrer længere sydpå end Sangsvanerne, der har deres hovedtilhold på Hokkaido. Halsbåndmærkning har givet foreløbige oplysninger om trækruter og ynglepladser i Sibirien. Nogle af de vigtigste skal kort omtales: »Numbers of swans wintering in the US« (Bartonek et al.). Den amerikanske Pibesvanes vinterpopulation er på ca. 124.000, Trompetersvanens på 1000 (+ 5000 i Alaska) og Sangsvanens på 3-400 (på Aleuterne). Af Knopsvaner er der 3500, men antallet er hastigt stigende. »The numerical distribution and the conservation requirements of swans in northwest Europe« (Atkinson-Willes) giver bl.a. oplysning om antal og udbredelse med opdeling i underpopulationer. Totaltal ved midvinter: Pibesvane 10.000, Sangsvane 20.000 (heraf 5-6000 tilhørende den islandske population), Knopsvane 140.000. *Træk:* »Traditional return of *Cygnus columbianus columbianus* to wintering areas in Maryland's Chesapeake bay«. (Munro). Årlig overlevelsesrate formodentlig omkring 85%. 56% af fuglene overvintrer indenfor 10 km af det oprindelige mærkningssted. Desuden er der artikler om de mangeårige studier af Pibesvanerne i Slimbridge, England (Evans & Rees), om trækforhold hos danske Knopsvaner (Andersen-Harild) (med en beskrivelse af det anvendte EDB-system), svenske Knopsvaner (Mathiasson) og danske Sangsvaner (Preuss).

Ynglebiologi og populationsdynamik: »The demography of New Zealand's *Cygnus atratus* population« (Williams) indeholder bl.a. sammenligninger mellem enkeltrugende og kolonirugende Sorte svaner. Kolonirugning synes at finde sted på udstrakte vådområder med fluktuerende vandstand og ekstremt rigelige føderessourcer og anses for at være en tilpasning, der gør det muligt for arten at udnytte føderessourcer i sådanne områder. »Population dynamics of *Cygnus olor* in Denmark« (Andersen-Harild) og »An isolated population of *Cygnus olor* in Scotland« (Spray) beretter om mangeårige undersøgelser af Knopsvanepopulationer i Danmark og Skotland.

I afsnittet *Adfærd* findes to større artikler om social adfærd hos overvintrende Pibesvaner i England (Scott) og territorial adfærd hos Knopsvaner på Long Island, USA (Demarest).

Føde: »Field feeding by *Cygnus columbianus columbianus* in Maryland« (Munro). Formodentlig p.g.a. ødelæggelse af vandplanterne er de amerikanske Pibesvaner siden vinteren 1969-70 begyndt at søge føde på afhøstede majsmarker. 50-70% af bestanden søgte føde på marker i vinteren 1975-76. (Det er måske en lignende udvikling vi i øjeblikket kan se med de vestjyske Pibesvaner). Skiftet har kunnet følges meget nøje for individuelt mærkede fugle. Det konkluderes at den atlantiske flyway population vil stige selvom den akvatiske vegetation i det vigtigste overvintningsområde er ødelagt. »The behavioral ecology and *Cygnus c. cygnus* in eastern Scotland« (Brazil) er en meget detaljeret studie bl.a. med nøje tidsbudget for de overvintrende Sangsvaner i Skotland.

Jagt og management: To svanearter udsættes for legal jagt. Den vestlige population of den amerikanske Pibesvane, for hvilken Bartonek et al. angiver at der årligt udstedes 3500 licenser i tre tater, og at der i snit nedlægges 1234 svaner. 47% er under et år gamle. Populationen er på ca. 53.000 og er stigende. Fra New Zealand rapporterer Williams om jagten på den sorte svane. Efter en alvorlig storm blev undervandsvegetationen i Lake Ellersmere ødelagt. Fødeproblemerne blev alvorlige for svanerne og ynglecyklus brød sammen i en række år. Jagten fortsatte imidlertid og hvor det tidligere var unge fugle, der blev jagtet, blev nu over halvdelen af udbyttet taget fra ynglepopulationen. Samtidig måtte svanerne skifte fra at søge føde i vandet til at græsse på land, hvilket generede de lokale bønder, med øget krav om afskydning af svanerne til følge. Resultat: Bestanden faldt i løbet af to år fra 25.000 til en fjerdedel. Af de tilbageværende er kun en lille del under 10 år gamle. Bestanden skal nu lades i fred, så antallet af sig selv kan tilpasse sig de forringede føderessourcer i området.

Anatomi, vægt og mål: »Genetic comparison of *Cygnus cygnus buccinator* populations« (Vyse & Barret). Undersøgelser af 3 populationer viste ingen genetiske forskelle hos Trompetersvane. Hos enkelte Knopsvaner (»Population genetics of *Cygnus olor*« (Bacon)) fandtes udprægede forskelle mellem en række popu-

lationer. Visse af disse forskelle var i øvrigt knyttet sammen med ynglebiologiske forhold som yngletidspunkt og ynglesucces. »Weights of *Cygnus columbianus columbianus* as an indicator of changing resources« (Sladen et al.) viser bl.a. at de amerikanske Pibesvaner tog på i vægt i forbindelse med at de skiftede fra at spise vandplanter til at søge føde på afhøstede majsmarker. »Weight changes in *Cygnus olor*« (Andersen-Harild) indeholder en lang række danske vægtdata for Knopsvaner og viser også vægtens betydning for dødeligheden. Desuden findes oplysninger om vægttabet i hårde vintre.

Der er ikke her plads til at gå i detaljer med de enkelte artikler, der indeholder et væld af originale deta omhandlende vidt forskellige biologiske aspekter. Flere af bidragene er statusrapporter over afsluttede arbejder, andre peger frem mod nye undersøgelser (f.eks. de genetiske arbejder), eller viser at sammenlignende undersøgelser vil være på sin plads (Knopsvaner). For enkelte arter er der overhovedet ingen undersøgelser (Sorthalset svane, Coscoroba svane), og der er kun få undersøgelser over den sorte svane. Ynglebiologiske undersøgelser vedrørende Sangsvane og Pibesvane foreligger stort set ikke. Sovjetrussiske forskere deltog ikke i symposiet. Undersøgelser fra USSR og Østeuropa mangler derfor fuldstændig (Sovjetunionen afholdt dog senere selv et symposium med en lang række foredrag). For alle andefugleinteresserede kan de foreliggende proceedings varmt anbefales.

Pelle Andersen-Harild

DE SVENSKA GÄSSEN

Sören Svensson. 118 sider, rigt illustreret, hft. Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm, 1982. Pris Skr. 49,-.

Med Sveriges Ornitologiska Förening og Svenska Jägereförbundet som arrangører blev der den 24. november 1981 afholdt et symposium i Uppsala, hvor emnet var gåsebestandene i Sverige og deres forvaltning.

Symposiets indlæg foreligger nu som et særnummer af Vår Fågelvärld, og resultatet er et smukt opsat hæfte på 118 sider krydret med mange sorthvide fotos af særdeles høj kvalitet.

Rapporten giver en god status over de svenske gåsebestande og giver indtryk af de forskellige interesser i gæssene. Rapporten er opdelt i fire afsnit: (1) en oversigt over gæssenes forekomst og biologi i Sverige, (2) problemer med markskader og forebyggelse heraf, (3) den jagtlige udnyttelse af gæs og anskudninger af gæs med haglgøvere, og (4) forsøg med introduktion af gæs samt forslag om oprettelse af gåsereservater. Af speciel dansk interesse kan nævnes to indlæg af J. og M. Fog omkring markskadeproblemer i Danmark og de internationale erfaringer hermed. For blot at nævne et ekstremt eksempel på ma-

nipulationer med gåsebestande, beretter et indlæg om igangværende forsøg på at genindføre Dværggæs til Nordsverige ved prægning på Bramgæs i Stockholm parker. Herved håber man at kunne ændre Dværggæssenes træk, så de flyver til Vesteuropa, hvor de vil være bedre sikrede, i stedet for som naturligt at trække til Iran. Forsøgene forekommer sikkert mange fugleinteresserede diskutabile, men markerer en holdning som findes i mange vildtbiologiske kredse.

En stor ros til de svenske jægere og ornitologer for initiativet til både symposium og rapport.

Rapporten fås ved henvendelse til Sveriges Ornitologiska Förening, Runebergsgatan 8, S-114 29 Stockholm.

Jesper Madsen

THE TRUMPETER SWAN

Winston E. Banko. 214 sider, 54 figurer og fotografier, 16 tabeller, hft. University of Nebraska Press, 1980. Pris \$ 5,95.

Denne bog er et genoptryk af 1960 udgaven. Den indeholder en udmærket historisk oversigt over Trompetersvanens forekomst indtil 1958. Der er også kapitler om habitat, yngleforhold, føde, management m.v. Trompetersvanen var som bekendt truet af udryddelse omkring 1930. Handel med levende fugle, skind og jagt var hovedansvarlig herfor. Dog har det senere vist sig, at der i Alaska måske har været en bestand, som var ukendt. I dag er arten i god fremgang og der er en livskraftig bestand, som dog i det mindste trækæssigt afviger fra den oprindelige population. Det foreliggende genoptryk må – bortset fra den historiske del – siges at være af mindre værdi – bogen er foreldet. I de sidste 20 år er der foretaget mange undersøgelser over Trompetersvanerne, men disse oplysninger må man søge andetsteds – f.eks. i tidsskriftet Wildfowl eller i Peter Scott and the Wildfowl Trust: The Swans – London 1972. Det forekommer ikke helt rimeligt i dag, at udgive en bog om Trompetersvanen, der ikke tager hensyn til de mange undersøgelser, der er offentliggjort siden 1958.

Pelle Andersen-Harild

LERCHEN UND SCHWALBEN

Hans Bub. Kennzeichen und Mauser europäischer Singvögel. 1. Teil. Neue Brehm-Bücherei 540. 122 sider, talrige illustrationer, hft. A. Ziemsen, Wittenberg Lutherstadt, 1981. Pris M 12,-.

STELZEN, PIEPER UND VÜRGER

Hans Bub. Kennzeichen und Mauser europäischer Singvögel. 2. Teil. Neue Brehm-Bücherei

rei 545. 169 sider, talrige illustrationer, hft. A. Ziemsen, Wittenberg Lutherstadt, 1981. Pris M 17,30.

Gennem de senere år er vor viden om alders- og kønsforskelle hos spurvefuglene udvidet meget betydeligt. Desværre er oplysningerne herom ofte spredt i specielle tidsskrifter. Nu er Bub begyndt at samle alle disse spredte noter til meget grundige, men ikke særligt let overskuelige beskrivelser af de enkelte arter. Herved er bl.a. de mange oplysninger om f.eks. vingemål og vægte kommet frem i dagens lys. Bøgerne må siges at være helt uundværlige for ringmærkere men også for mange andre er de en guldgrube. Skulle man ønske sig noget ekstra skulle det være en bestemmelsesnøgle til arterne, thi forfatteren går ud fra som en selvfølge at man kender arterne. En bestemmelsesnøgle til de enkelte arters alders- og kønsgrupper ville også have gjort anvendelsen lidt lettere.

N. O. Preuss

INTRODUCED BIRDS OF THE WORLD

John L. Long. The worldwide history, distribution and influence of birds introduced to new environments. 528 sider, talrige tabeller og tegninger samt et kort for hver art, indb. David & Charles, 1981. Pris £ 15,-.

I den ornitologiske litteratur findes ikke noget, der modsvarer denne bemærkelsesværdige bog, selv om den behandler et emne, der har mange traditionsrige år på bagen. Faunaforfalskningen havde sin storhedstid på 1800-tallet, hvor f.eks. de i dag så velrenommerede selskaber »Zoological Society of London« og »Natural History Society« i Nordamerika blev dannet med det erklærede formål, at introducere nye og nyttige dyr til den hjemlige fauna. Bogen bygger på et meget stort litteraturstudium, hvis resultat er blevet en verdensoversigt over introducerede fuglearter. Arterne gennemgås hver for sig efter følgende disposition: kendetegn, udbredelse, udbredelse for introduktionen, en detaljeret gennemgang af introduktionens omfang og karakter og påviste skadevirkninger.

Indledningsvis er der en gennemgang af faunaforfalskningens historie, de forskellige årsager der har været baggrund for denne, fordele og ulemper samt biologiske følgevirkninger. Endvidere er der et afsnit, som giver nogle eksempler på individmæssigt omfang af introduktionen for enkelte arter, samt en totaloversigt over mængden af introducerede arter fordelt på kontinenter og enkeltlande. Eksempelvis kan nævnes, at der i Nordamerika er introduceret 119 fremmede arter, hvoraf 39 definitivt har etableret sig; i Australien og New Zealand henholdsvis 96 og 133, hvoraf 32 og 38 har etableret sig; på Hawaii 162, hvoraf 45 har etableret sig, og i Europa 69, hvoraf 27 definitivt har etableret sig.

På Hawaii alene består floraen og faunaen for 98% vedkommende af introducerede arter. Sammenfat-

tende for dette kan oplyses, at ca. 430 arter har været genstand for forsøg på introduktion til andre miljøer end deres oprindelige. Af disse har ca. halvdelen etableret sig succesfuldt.

Der er mange årsager til, at arter er blevet introducerede til fremmede miljøer. Af de direkte årsager har æstetiske, fødemæssige, jagtmæssige og skadedyrsbekæmpende årsager været de mest fremtrædende. Af indirekte årsager kan nævnes arter, der har etableret sig efter at være sluppet fri af fangenskab.

Gennemgangen af arterne fremstår nærmest som en vandring i menneskets mest besynderlige hjerne-kroge. Der har ligget mange besynderlige tanker og forestillinger bag hovedparten af de talrige faunaforfalskninger, der gennem tiderne er gennemført. Mange af oplysningerne er nok ukendte for de fleste. Hvem vidste f.eks., at man fra 1936-49 forsøgte at introducere Kongepingvin i Nordnorge, at Rørhøgene på Tahiti blev introduceret af en tysk konsul, der ville udrydde rotter, at to arter Tinamouer er forsøgt udsat i henholdsvis England og Frankrig som jagtobjekter, at Lille Rhea, efter at være introduceret omkring 1936, stadigvæk opretholder en bestand i Tierra del Fuego og endelig, at den afrikanske Struds har en fast bestand i Australien.

Materialet er stort og godt gennemarbejdet, men der mangler en vis konsekvens med hensyn til at medtage genindførte arter, d.v.s. arter der er genindført til dele af deres udbredelsesområde, hvorfra de er udryddet. Nogle mangler er der da også. De bunder tilsyneladende i manglende ajourføring med litteraturen, f.eks. kunne oplysningerne om genindførelsen af Stor Hornugle i Sydsvrige godt være mere nøjagtige, ligesom oplysninger om udsættelse af Havørn på øen Rhum i Hebriderne helt mangler.

»Introduced Birds of the World« er en smuk bog, der varmt kan anbefales alle, der interesserer sig for problemerne forbundet med faunaforfalskning. Den er smukt illustreret af Susan Tingay, hvis tegninger især viser de arter, der er introduceret med succes. Bogen er bestemt sine 15 £ værd.

Jørgen Bent Thomsen

OSMOREGULATION IN BIRDS

Erik Skadhauge. 203 sider, 42 figurer, hvoraf 2 sort-hvide fotos, mange tabeller, indb. Springer, Berlin, 1981. Pris: DM 89,-.

Hvorledes fuglekroppen opretholder de optimale mængder af vand med de deri forekommende natrium- og chloridjoner i optimale koncentrationer, er emnet for denne bog. Det er et komplekst samspil af faktorer, der er tale om, og bogen behandler de enkelte faktorer i separate kapitler (drikning og saltindtagelse, processerne i tarmen, fordampning, nyrens funktion, kloakkens funktion, saltkirtlens funktion, ekskretionsorganernes sammenspil, den hormonale

regulering). Et afsluttende kapitel behandler emnet under særlige forhold: Liv i ørkener, under trækket og i forbindelse med æglægning.

Reguleringen af disse forhold er på sin vis mere komplicerede hos fugle end hos pattedyr, bl.a. fordi mange fuglearter har en saltkirtel, som pattedyr mangler. Det er lidt ærgerligt, at Skadhauge refererer til Schmidt-Nielsen som den første, der beskriver saltudskillelse fra denne kirtel. Såvidt jeg er informeret var det faktisk nu afdøde konservator Harry Madsen ved Zoologisk Museum i København, der først beskrev det (hos Skarverne på Vørsø, og i dette tidsskrift).

Uden at være specialist på feltet vurderer jeg, at denne bog vil være standardværket indenfor feltet i de kommende år, og den være hermed anbefalet.

Forfatteren er ansat ved Medicinsk-fysiologisk Institut ved Københavns Universitet, og det giver anledning til at undre sig over hvorfor ressourcfordelingen til forskning skal være så akavet, at indlysende zoologisk grundforskning udføres ved et medicinsk fakultet. Dette er naturligvis ikke en kritik af Skadhauge, som jeg gerne under den fornøjelse det er at arbejde med fugle, særligt når det som her gøres kompetent.

Jan Dyck

MARKIERUNGSMETODEN FÜR VÖGEL
Hans Bub und Hans Oelke. Neu Brehm-Bücherei 535. 152 sider, talrige illustrationer, hft. A. Ziemsen, Wittenberg Lutherstadt, 1980. Pris M 16,-.

Forfatterne gennemgår med tysk grundighed alle de mange mærkningsmetoder, der gennem tiderne er blevet anvendt. Så vidt jeg kan se er intet glemt, alt er med, lige fra simple metoder som f.eks. afklipping af fjerstråler til mere komplicerede, såsom anvendelse af små radioer eller transplantation af markante fjer. Farveringe, halsmærker, vingemærker, bemaling og farvning af fjer eller unger, alt omtales, og for den der vil vide mere, er der en meget omfattende litteraturhenvisning, ligesom der findes illustrationer i rigt mål. I forbindelse med de enkelte metoder gennemgås også de begrænsninger og ulemper der er forbundet med netop den metode. Bogen er ganske simpelt helt uundværlig for enhver, der ønsker at arbejde med mærkede fugle. Ingen bør gå i gang med nogen form for individuel mærkning af fugle uden at have sat sig grundigt ind i denne værdifulde bog, som alle ringmærkningscentraler står i dyb taknemmelighedsgæld til forfatterne for at have skrevet.

N. O. Preuss

THE EVOLUTIONARY ECOLOGY OF ANIMAL MIGRATION

R. Robin Baker. 1012 sider, talrige illustrationer, indb. Hodder and Stoughton, London, 1978. Pris £ 35.

En kolossal bog om træk, vandringer og spredning hos alverdens dyr. Jeg har ikke læst den! Dog enkelte afsnit hvori jeg mener at have særlig indsigt. Da andre åbenbart heller ikke har orket at læse denne kæmpe-bog, udgav Baker fire år senere nedenstående »resumé«.

MIGRATION – PATHS THROUGH TIME AND SPACE

R. Robin Baker. 248 sider rigt illustreret, indb. Hodder and Stoughton, London, 1982. Pris £ 5,45.

En noget mindre bog om træk, vandringer og spredning hos alverdens dyr.

Jeg har læst hele bogen. Hvad handler den om?

Den handler om dyr og mennesker, der opfattes som flexible og eftertænksomme væsener, der eksperimenterer (undersøger) deres omgivelser og derved får et stort hjem-område indenfor hvilket de kan finde rundt (navigere), og hvor de kender de bedste steder at være til enhver tid.

Denne opfattelse sætter Baker op mod den traditionelt ethologiske, der – ifølge Baker – opfatter dyr som uflexible automater, hvor et givet input altid udløser et bestemt output. Han sætter sin *exploratoriske træk-model* op mod de klassiske ethologiske retnings-orienterings- og målområde-navigationsmodeller. Ved hjælp af et tvivlsomt eksempel – engelske Sildemåger – forkaster han de to sidste til fordel for den første.

Han kunne stort set lige så godt have testet, hvad der er højest, et skrig eller Rundetårn.

Han overser totalt, at de forskellige modeller ikke er alternativer, men supplerer hinanden. Exploration og indlæring bygger videre på genetisk nedlagte skitser og dispositioner.

Bogen er meget tankevækkende, provokatorisk og skrækkelig. Måske er Baker et geni. Under alle omstændigheder er han en enorm opportunist, hvis store ambition er at stå som grundlæggeren af en ny og bedre måde at ansue træk og vandringer – herunder fugletræk – på.

Der står dog masser af gode ting i bogen – mellem alt våset, de ufærdige forsøg med menneskers orientering, den filtrerede litteratur-gennemgang og de gale citater.

Bl.a. gør han sig til talsmand for en mere antropomorfistisk (»menneske-sammenlignende«) måde at betragte dyrs adfærd på. Dyr er ikke automater – ihvertfald ikke fugle og pattedyr. De tænker i nogen udstrækning som vi gør, og vi kan forstå deres måde

at orientere sig på ud fra vores egen måde at orientere os på, og omvendt. Vi kan bruge os selv som en model til at forstå dyrerne.

Jeg ved ikke rigtigt, om jeg vil anbefale folk at læse bogen? Man skal være meget vågen iblandt for at gennemskue hans begavede sort-snak. Men han har ihvertfald sat nogle tanker igang hos

Jørgen Rabøl

DIE RIESELFELDER MÜNSTER EURO-PARESERVAT FÜR WAT- UND WAS-SERVÖGEL

Biologische Station Rieselfelder. 216 sider, mange fotografier (heraf 112 i farve), mange tegninger, diagrammer og kort, indb. Eget forlag, Coermühle 181, 4400 Münster, 1981. Pris DM 36,-.

Vådømråder er en meget betrængt naturtype i Vest-europa. Reservatet Rieselfelder Münster er et af de få forsøg, der indtil nu er gjort på at skabe et kunstigt vådområde. Bogen gennemgår reservatets udvikling fra at være landbrugsjord til at blive slamdamme for et rensningsanlæg – og sidst til at blive et fuglereservat. Allerede mens der stadig var slamdamme, var området kendt som et spændende fugle-område. På det grundlag lykkedes det en ihærdig gruppe af amatørornitologer og biologer, at få Nordrhein-Westfalen regeringen til at oprette fuglereservat i 233 ha. af det 640 ha store slambassin-område. Det er denne gruppe af amatørornitologer og biologer, der kollektivt præsenterer erfaringerne med og resultaterne af dette arbejde.

Bogen gennemgår først – nærmest minutøst grundigt – landskabets dannelseshistorie, dets nuværende udseende og en grundig analyse af vandkvaliteten i reservatet. I fauna-gennemgangen startes der med fuglene, hvor der er lagt størst vægt på vade- og andefugle. Efter en fortællende gennemgang afsluttes det ornitologiske afsnit med en systematisk oversigt over alle i reservatet trufne arter. yderligere præsenteres undersøgelser af forekomsten af fødeemner for fuglene, f.eks. dansemygge-larver og børsteorme. Faunaafsnittet afsluttes med en liste over registrerede sommerfuglearter i reservatet. Et afsnit om floraen omfatter hovedsagelig højere planter, men også lavere planter behandles.

I et afsnit om reservatets videnskabelige forskningsarbejde fremgår det, at den videnskabelige aktivitet i høj grad er koncentreret omkring ringmærkning af vade- og andefugle. Der fortælles om mange tilbagemeldinger af ringmærkede fugle, men resultaterne er kun i ringe grad præsenteret i tekst og figurer. På samme måde savner jeg et sammenkog af de daglige tællinger af rastende fugle i reservatet. En til gengæld meget positiv passage er en diskussion af optællingsproblemer, f.eks. problemerne med roke-ringer af fugleflokkene under optællingerne. Afsnit-

tet afsluttes med en liste over litteratur, der er publiceret omkring reservatets arbejde.

Som forfatterne selv skriver, findes der meget lidt litteratur om det at skabe et kunstigt vådområde – og vådområders pleje i fuglenes favør. Derfor ser jeg afsnittet »Biotopsmanagement« som et af de centrale afsnit i bogen. Det store problem i Rieselfelder er tilgroning med dunhammer og rørgræs i de lavvandede bassiner. Disse arter er meget svære at begrænse, når man, som arbejdsgruppen i Rieselfelder Münster, principielt afstår fra bekæmpelse af planterne med kemiske midler. Reservatet har derfor måttet udstyre sig med en hel maskinpark. Konklusionen er da også, at det kræver meget arbejde og en god økonomi at pleje et sådant område. Men der er afgjort gode management-tips at få her.

Generelt må det siges at være en meget spændende, grundig og vidtspændende gennemgang af reservatet Rieselfelder Münster, der takket være en stor, frivillig indsats fra arbejdsgruppens medlemmer, er blevet til et hårdt tiltrængt åndehul for vandfugle i denne stærkt naturforarmede del af Europa.

Ib Petersen

DER ZUG EUROPÄISHER SINGVÖGEL
Gerhardt Zink. 3. Lieferung, 168 sider, talrige kort, stort format, hft. Vogelwarte Radolfzell, 1981. Pris DM 67, for alle 3 »bind« DM 154.

3. »bind« af en kort-bogs-samling, der viser genfundsteder af spurvfugle ringmærket i Europa. Der er skelnet mellem genfund af diverse kategorier, såsom: 1) fugle mærket på træksted genfundet i den følgende vinter, o.s.v., o.s.v.

Bogen omtaler kragefugle, mejser, Træløber, Gærdesmutte og Vandstær, Vin-, Ring- og Mistedrossel, og de to rødstjerte, ialt 86 arter.

En meget nyttig bog- og beroligende ovenpå læsningen af Robin Baker (se anmeldelse).

Jørgen Rabøl

Også modtaget:

H. Albert Hochbaum. The Canvasback on a Prairie Marsh. 207 sider. University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1981. Pris indb. \$ 7,40.

Roger Lovegrove & Peter Barrett. Birdwatcher's Diary. 160 sider, talrige farveillustrationer, indb. Hutchinson, London, 1982. Pris £ 9,95.